

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету суспільних наук
проф. Остапчук Ю.О.

« 27 » _____ 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ, ПРАВА ЕТНІЧНИХ МЕНШИН
І РОЗВИТОК ГРОМАД**

Рівень вищої освіти	Другий (освітньо-професійний)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки 28 Публічне управління та адміністрування 03 Гуманітарні науки 23 Соціальна робота 01 Освіта/Педагогіка
Спеціальності	052 Політологія 053 Психологія 054 Соціологія 281 Публічне управління та адміністрування 033 Філософія 231 Соціальна робота 013 Початкова освіта
Статус дисципліни	вибіркова
Мова навчання	українська

Робоча програма навчальної дисципліни «Мультикультуралізм, права етнічних меншин і розвиток громад» для здобувачів вищої освіти галузей знань 05 Соціальні та поведінкові науки; 28 Публічне управління та адміністрування; 03 Гуманітарні науки; 23 Соціальна робота; 01 Освіта/Педагогіка спеціальностей 052 Політологія; 053 Психологія; 054 Соціологія; 281 Публічне управління та адміністрування; 033 Філософія; 231 Соціальна робота; 013 Початкова освіта.

Розробник: кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри політології і державного управління Зан Михайло Петрович.

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні
кафедри політології і державного управління

протокол № 10 від «27» червня 2024 р.

Завідувач кафедри Ключкович А.Ю.

Схвалено науково-методичною комісією факультету суспільних наук

протокол № 8 від «27» червня 2024 р.

Голова науково-методичної комісії Попадич О.О.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	1-ий	1-ий
Кількість модулів – 1	Семестр:	
Тижневих годин: для денної форми навчання: – аудиторних – 34 самостійної роботи студента – 56	1-ий	1-ий
	Лекції:	
	20	6
	Практичні (семінарські):	
	14	4
Вид підсумкового контролю: залік	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Індивідуальна та самостійна робота:	
	56	80

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Мультикультуралізм, права етнічних меншин і розвиток громад» є вивчення студентами-магістрантами теоретико-концептуальних основ та емпіричних моделей реалізації політики мультикультуралізму в різних країнах світу.

Відповідно до *освітньої-професійної програми «Політологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти*, вивчення навчальної дисципліни сприяє формуванню в здобувачів вищої освіти наступних компетентностей.

Загальні компетентності:

- ЗК01.** Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
- ЗК04.** Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК05.** Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК06.** Здатність генерувати нові ідеї (креативність) .
- ЗК07.** Вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.
- ЗК09.** Вміння працювати у міжнародному контексті.
- ЗК10.** Дотримання засад толерантності та поваги до різноманітності і мультикультурності.

Спеціальні (фахові) компетентності:

- СК02.** Спроможність здійснювати фахову педагогічну та/або науково-педагогічну діяльність у закладах освіти.
- СК03.** Критичне осмислення проблем та принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, гендерної політики, світової політики та політики окремих країн та регіонів.
- СК06.** Здатність використовувати широкий спектр концептів і методів для інтерпретації та аналізу політики на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.
- СК08.** Здатність формувати та реалізовувати публічну політику на міжнародному, національному, регіональному та місцевому рівнях.
- СК09.** Вміння застосовувати форми, інструменти та методи публічної політики європейських країн у практичній професійній діяльності в Україні.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Мультикультуралізм, права етнічних меншин і розвиток громад» є опанування таких навчальних дисциплін ОПП «Політологія», другий (магістерський рівень):

ОК 01 Методологічні підходи сучасної політичної науки (Methodological approaches of modern Political Science).

ОК 02 Інформаційно-аналітична діяльність у політиці.

ОК 03 Іноземна мова за професійним спрямуванням.

ОК 04 Публічна політика та управління у країнах Центральної Європи.

ОК 05 Етнополітика у країнах Центральної Європи.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої-професійної програми «Політологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти, вивчення навчальної дисципліни «Мультикультуралізм, права етнічних меншин і розвиток громад» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Застосовувати для розв'язування складних задач політології розуміння природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації, особливостей реалізації влади у різних політичних системах, їх соціально-економічного, історичного та соціокультурного контексту.	ПРН01
Критично осмислювати принципи здійснення влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, світової політики та політики окремих країн та регіонів.	ПРН06
Застосовувати кращі практики діяльності органів влади, територіальних громад, політичних та громадських організацій, аналітичних та інших професійних структур Центральної Європи у практичній діяльності в Україні.	ПРН09
Враховувати у дослідницькій, експертній, консультаційній, політичній, публічній та організаційній діяльності етнокультурні параметри суспільства, зокрема у регіоні Центральної Європи, їх вплив на публічну політику та національну і міжнародну безпеку.	ПРН10
Здійснювати інформаційно-аналітичну, експертну, проектну діяльність, володіти навичкам політичної діагностики, прогнозування та моделювання, враховуючи міжнародний та регіональний контекст Центральної Європи.	ПРН12

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Мультикультуралізм, права етнічних меншин і розвиток громад»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Застосовувати для розв'язування проблематики мультикультуралізму розуміння природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації, особливостей реалізації влади у різних політичних системах, їх соціально-економічного, історичного та соціокультурного контексту.	ПРН01

Критично осмислювати політико-історичні, геополітичні, етнодемографічні та соціокультурні фактори формування національних держав.	ПРН06
Застосовувати кращі практики реалізації політики мультикультуралізму на рівні вітчизняних етнополітичних управлінських структур, зокрема в територіальних громадах, громадських, міжнародних організаціях, політичних партіях, засобах масової інформації, консалтингових, аналітичних та дослідницьких центрах.	ПРН09
Враховувати у дослідницькій та консультативній діяльності мовні, конфесійні та соціально-психологічні характеристики етнічних громад, їх вплив на реалізацію політики мультикультуралізму, регіональну, національну та міжнародну безпеку загалом.	ПРН10
Здійснювати інформаційно-аналітичну, експертну та проєктну діяльність у сфері моніторингу проблематики мультикультуралізму в країнах Центральної Європи.	ПРН12

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- презентація результатів виконаної індивідуальної роботи;
- залік.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступи на практичних заняттях; написання реферату/підготовка презентації.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний залік.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання на практичних заняттях			Індивідуальна та самостійна робота	Модульна контрольна робота	Сума
T4	T5	T6	20	50	100
6	12	12			

T4, T5, T6 – теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	7	30
Підготовка та захист реферату/презентації	1	20
Модульна контрольна робота	1	50
Разом	7	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

Мінімальний поріг для допуску до модульної контрольної роботи становить 10 балів. Модульна контрольна робота складається з трьох запитань описово-аналітичного характеру.

Перше запитання має оцінити знання з тематичної проблематики відповідного модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях. Залежно від обсягу, послідовності викладу та орієнтуванні в тематичному матеріалі, перше запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 10 балів.

Друге запитання має на меті оцінити розуміння теорії та практики мультикультуралізму. Залежно від послідовності викладу та орієнтування в тематичному матеріалі, друге запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 15 балів.

Третє питання модульної контрольної роботи має творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків студента з визначеної проблематики третє запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 25 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Відповідно до «*Положення про порядок та методiku проведення семестрових (курсoвих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті*» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання студентів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

Оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

Оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу.

Оцінку «добре» (74-81 бал, С) заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;
- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою.

Оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;
- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

Оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

Оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

Оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;

- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;

- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента впродовж семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		диференційована	недиференційована
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
74–81	C		
64–73	D	задовільно	
60–63	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1

ТЕМА 1. ЕТНІЧНА ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Маркери етнічної ідентичності. Раса. Релігія. Мова. Етнічна територія. Традиційне господарство. Побут. «Національна» кухня. Шлюб і родина. Специфіка вербальної та невербальної лексики. Ендоетноніми та екзоетноніми. Компліментарність як відчуття взаємної «симпатії» членів етнічної групи. Ендогамія як фактор стабілізації етнічних спільнот. Асиміляція. Етномаргінальність.

Концепція «центральної зони» етнічної культури. Дослідження Світлани Лур'є. «Метомарфози традиційної свідомості» (1994). «Історична етнологія» (1997). «Імперія як доля» (2012). Етнічні константи підсвідомості особи. Локалізація джерела зла. Локалізація джерела добра (образ себе, заступника). Уявлення про спосіб дії, за якого добро перемагає зло.

Типи етнічної ідентичності. Типологія Михайла Юрія в контексті наукових студій Галини Солдатової та Світлани Рижової. Нормальна (модальна) ідентичність. Етноцентрична ідентичність. Етнодомінуюча ідентичність. Етнічний фанатизм. Етнічна індіферентність. Етніонігілізм (космополітизм). Амбівалентна ідентичність. Типологія Володимира Свуха. Гібридна, етноцентрична, ієрархічна (гніздова) ідентичності. Мультиідентичність та «плаваюча» етноідентичність. Розмита (розсіяна) та трансетнічна ідентичності. Субідентичність. Типологія Олександра Корнієнка. «Етнічний нарцисизм». Етномаргінальний тип особистості. Космополітизм (позитиви та негативи).

Національна ідентичність та її виміри. Наукові дослідження національної ідентичності Монсеррат Гібернау. «Нації без держав» (1999). «Каталонський націоналізм» (2004). «Ідентичність націй» (2007). Психологічний вимір. Культурний вимір. Історичний вимір. Територіальний вимір. Політичний вимір. *Шляхи формування національної ідентичності за Френсісом Фукуямом.* Міграційна/територіальна модель. Політична незалежність в рамках етнічних територій. Асиміляційна модель. Трансформація суспільства та формування політичної нації.

Формування та виклики національної ідентичності. Стратегії національної держави для утвердження національної ідентичності. Поширення образу єдиної нації. Символи та ритуали. Розвиток інституту громадянства. Створення спільних ворогів. Зміцнення національної системи освіти та масмедіа. Виклики традиційним концепціям національної ідентичності в умовах глобалізації. Конфронтація, конкуренція і діалог культур. Національна ідентичність та громадянство. Пошук нових спільних ворогів. Засоби масової інформації та освіта.

ТЕМА 2. ТЕОРЕТИЧНІ МОДЕЛІ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ

Теорія мультикультуралізму Вілла Кімлічки. «Жорстка» ліберальна модель мультикультуралізму. Сценарії для груп етнічних меншин. Культурна інтеграція. Соціальна маргіналізація. Інституювання культурної практики, що передбачає самоуправління. Типологія етнічних меншин. Групи меншин поза межами своєї «історичної батьківщини». Корінні народи. Іммігранти. «Метеки». Громади різного расового походження. Тринадцять елементів політики мультикультуралізму.

«Політика визнання» Чарльза Тейлора. Республіканський комунітаризм. «Свобода для» & «свобода від». Громадянська/політична й приватна/індивідуальна свобода. Соціальне включення в умовах ліберальної демократії. Включаюча (інклюзивна) демократія. Виключення (ексклюзивізм) як побічний продукт. Визнання автентичної ідентичності особистості. Компроміс між етнічними групами та діалог самоутвердження.

Концепція мультикультуралізму Чандрана Кукатаса. Поняття «толерантність». Варіанти державної політики щодо проблеми зіткнення культурних парадигм. Ізоляціонізм. Асиміляторство. Політика апартеїду. «М'який» мультикультуралізм. «Жорсткий» мультикультуралізм. Неоліберальна ідеологія. Гарантія як індивідуальних, так групових прав міноритарних етнічних громад.

Теоретичні концепти діалогу культур Бгікху Пареха та культурних наративів Сейли Бенхабіб. «Етнічна Британія з 1998 по 2000 рр.» («Звіт Пареха»). Ідея рівноправного діалогу культур. Відкритість етнічних культур. «Діалогічний» мультикультуралізм. Культура як «мережа наративів» у творчості Сейли Бенхабіб. Ідентичність як результат множинних культурних впливів на особистість. Національна та культурна ідентичності в постійному динамічному розвитку. Формування множинних ідентичностей в мультикультурних суспільствах. Конструювання «своїх» ідентичностей в контексті взаємодії «Я», «Іншого» та «Чужого».

Наукові студії мультикультуралізму Натана Глейзера. Дослідження юдаїзму, єврейства, афроамериканців, іммігрантів із Латинської Америки та Європи. «Тепер ми всі мультикультуралісти» (1997). Додатковий мультикультуралізм. Трансформативний мультикультуралізм. Афроцентризм. Растафаріанство.

ТЕМА 3. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЕТНІЧНИХ МЕНШИН

Правові стандарти захисту прав етнічних меншини на рівні Організації Об'єднаних Націй. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966). Декларація ООН про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин (1992). Декларація ООН про права корінних народів (2007).

Правові стандарти захисту прав етнічних меншини на рівні Ради Європи. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950). Протокол № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (2000). Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (1992). Рамкова конвенція про захист національних меншин (1995).

Правові стандарти захисту прав етнічних меншини на рівні Міжнародної Організації Праці. Конвенція МОП № 107 щодо корінного населення і населення, що веде племінний спосіб життя (1957). Конвенція МОП № 169 про корінні народи і народи, які ведуть племінний спосіб життя в незалежних державах (1989).

Рекомендаційні документи щодо прав етнічних меншин на рівні Офісу Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин. Гаазькі рекомендації щодо прав національних меншин на освіту (1996). Ословські рекомендації щодо мовних прав національних меншин (1998). Лундські рекомендації про ефективну участь національних меншин у суспільно-політичному житті (1999). Варшавські рекомендації щодо сприяння участі національних меншин у виборчому процесі (2001). Рекомендації щодо використання мов меншин в телерадіомовленні (2003). Рекомендації з питань поліцейської діяльності в багатонаціональному суспільстві (2006). Больцанські/Боценські рекомендації щодо національних меншин у міждержавних відносинах (2008). Люблянські рекомендації щодо інтеграції різноманітних суспільств (2012). Грацькі рекомендації щодо доступу до правосуддя і національних меншин (2017). Талліннські рекомендації щодо національних меншин і медіа в цифрову епоху (2019).

ТЕМА 4. ПОЛІТИКА МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ В США, КАНАДІ ТА АВСТРАЛІЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Мультикультуралізм у США. Історичні передумови формування американської нації. Імміграційні хвилі та формування «нового обличчя» США як «країни іммігрантів». Етнокультурна модель «плавильного котла»/melting pot. Етнокультурна модель «салатниці»/salad bowl. Програми «позитивних дій»/affirmative action. Включення/інтеграція через освіту. Виклики політики мультикультуралізму на сучасному етапі.

Політика мультикультуралізму в Канаді. Історичні передумови формування канадської нації. Корінні народи, європейські іммігранти, вихідці з країн Азії та Африки. Модель «культурної мозаїки» та «єдності в різноманітті». Мультикультуралізм як офіційна політика держави. Нормативно-правова база. Мультикультуралізм у публічному просторі. Англо-французький білінгвізм у провінції Нью-Брансвік. Специфіка франкомовного Квебеку. Рух за суверенітет. Виклики політики мультикультуралізму на сучасному етапі.

Етнокультурне різноманіття та практика мультикультуралізму в Австралії. Історичні передумови формування австралійської нації. Аборигени, переселенці азійського походження та іммігранти-європейці. Скасування політики «Біла Австралія». Мультикультуралізм як офіційна політика держави. Нормативно-правова база. Структура менеджменту для просування політики мультикультуралізму. Мультикультуралізм у публічному просторі. Форми політичного та громадського представництва етнічних груп. Виклики політики мультикультуралізму на сучасному етапі.

ТЕМА 5. МУЛЬТИКУЛЬТУРНИЙ ПЛЮРАЛІЗМ ТА ПРАВА ЕТНІЧНИХ МЕНШИН У КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ, ЗАХІДНОЇ ТА ПІВДЕННОЇ ЄВРОПИ

Амбівалентний мультикультуралізм у Королівстві Норвегія. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правовий формат захисту етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Регіональні мови: саамська, квенська, романі. Саамський парламент. Виклики та перспективи мультикультуралізму. «Декларація незалежності Європи 2083» та подвійний теракт Андерса Брейвіка в м. Осло та на о. Утойя. Трудові мігранти, біженці та вимушені переселенці.

Культурне різноманіття та принципи мультикультуралізму в Королівстві Швеція. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Законодавча база захисту прав етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Регіональні мови: фінська, саамська, романі, ідиш, мянкіелі (торнедальська фінська). Саамський парламент. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Трудові мігранти, біженці та вимушені переселенці. Роль Європейського Союзу.

Інтегруючий мультикультуралізм у Фінляндській Республіці. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Рівність та антидискримінаційне законодавство. Структура етнополітичного менеджменту. Інтеграція мігрантів. Регіональні мови: карельська, саамська, шведська. Саамський парламент. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Трудові мігранти, біженці та вимушені переселенці. Роль Європейського Союзу.

Уявна монокультурність та етнополітика Королівства Данія. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Законодавчий формат захисту прав етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Іммігранти та їх інтеграція в данське суспільство. Регіональний статус німецької мови в Південній Ютландії. Автономія та самоврядування на о. Гренландія. Етнічна та національна ідентичність інуїтів. Ландстинг. Ландстюре. Фарерські острови. Етнічна та національна ідентичність фарерців. Льогтінг. Ландстюрі. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Трудові мігранти, біженці та вимушені переселенці. Роль Європейського Союзу.

Мультикультуралізм у Великій Британії. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Регіональні мови: корнська, менська, ірландська, шотландська, гельська, валлійська. Політика інтеграції іммігрантів. Підтримка етнічної самобутності через фінансування культурних центрів, використання рідних мов і збереження традиційних свят і культурних заходів. Взаємодія етнічних культур через освіту, мистецтво та громадські ініціативи. Курси англійської мови. Робочі візи. Програми для підприємців. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Ісламський радикалізм. Етнічні квартали у містах. Трудові мігранти, біженці та вимушені переселенці. Визнання провалу політики мультикультуралізму Девідом Кемероном. Перехід від «пасивної толерантності» до «енергійного лібералізму».

Реакція представників британських політичних партій та громадськості: лейбористи & консерватори.

Еволюція мультикультуралізму в Федеративній Республіці Німеччині. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Заканодавчий формат захисту прав етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Регіональні мови: данська, фризська, романі, верхньо- та нижньо-лужицька. Політика інтеграції іммігрантів. Мовні курси. Доступ до освіти. Боротьба з дискримінацією. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Ісламський радикалізм. Трудові мігранти, біженці та вимушені переселенці. Роль Європейського Союзу. Визнання провалу політики мультикультуралізму Ангелою Меркель. Реакція представників німецьких політичних партій та громадськості: соціал-демократи & християнські демократи та «Альтернатива для Німеччини».

Практика мультикультуралізму у Французькій Республіці. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Громадянська/політична модель французької нації. Невизнання національних/етнічних меншин. Невизнані регіональні мови: корсиканська, бретонська, окситанська/провансальська, ельзаська, фламандська, каталанська, баскська/еускара. Особливий статус Територіальної спільноти Корсики. Політика асиміляції/інтеграції іммігрантів. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Трудові мігранти, біженці та вимушені переселенці. Роль Європейського Союзу. Сегрегація. Геттоїзація. Дискримінація. Антисемітизм та ісламофобія. Секуляризм & мусульманська традиційність. Ісламський радикалізм. Зростання правих настроїв. Реакція представників французьких політичних партій та громадськості: соціалісти & республіканці та «Національне об'єднання».

Моделі мультикультуралізму в Королівстві Бельгія. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Мовні спільноти країни: фламандська, франкомовна (валлонська), німецька. Фламандський регіон (нідерландська мова). Валлонський регіон (французька та німецька мови). Брюссельський столичний регіон (французька та нідерландська мови; брюссельський діалект). Моделі мультикультуралізму: «нідерландський» мультикультуралізм (Фламандський регіон), «французький/вибірковий» мультикультуралізм (Валлонський регіон), «прагматичний» мультикультуралізм (Брюссельський столичний регіон). Трудові мігранти, біженці та вимушені переселенці. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Роль Європейського Союзу. Антисемітизм. Ісламський радикалізм. Зростання право-популістських орієнтацій та прихід до влади політичної партії «Новий фламандський альянс» (лютий 2025 року).

Мультикультурна демократія Королівства Нідерландів. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Регіональні мови: західнофризська, лімбурзька, нижньонімецька, романі, ідиш. Рівність та антидискримінація в законодавстві. Турецька, суринамська, марокканська та індонезійська громади. Східноєвропейські іммігранти. Програми інтеграції. Розвиток громад. Роль неурядових організацій. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Проблеми доступу до житла, роботи та освіти. Роль Європейського Союзу.

Етнокультурне різноманіття та практика мультикультуралізму в Швейцарській Конфедерації. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Корінні етнічні громади: германошвейцарці, франкошвейцарці, італошвейцарці, ретороманці. Німецька мова як єдина офіційна (17 кантонів). Домінування французької мови в Романдії (кантони Женева, Во, Невшатель та Юра). Франкомовні частини кантонів Вале, Фрібур і Берн. Італійська Швейцарія (кантон Тічіно, південь кантону Граубюнден та долина Гондо в кантоні Вале). Романшська Швейцарія (частина кантону Граубюнден). Законодавча база та структура етнополітичного менеджменту. Солідарність як принцип мультикультурної демократії. Трудові мігранти, біженці та вимушені переселенці. Виклики та перспективи мультикультуралізму.

Мультикультуралізм та етнополітика в Італійській Республіці. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Гірська область з особливим статусом Трентіно-Альто-Адідже. Провінції Больцано (німецька, італійська та ладинська мови) та Тренто (італійська та німецька мови). Гірська автономна область Валле-д-Аоста (франкопровансальська/арпітанська мова).

Гірсько-рівнинна область Фріулі-Венеція-Джулія (фріульська, словенська та німецька мови). Острівні автономні області: Сардинія (сардська, сассарська, галлурська мови; діалекти каталанської та лігурійської мов) та Сицилія (етномовні меншини сицилійських ломбардів та арберешів). Розвиток громад. Нормативно-правова основа захисту етнічних меншин. Трудові мігранти, біженці та вимушені переселенці. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Роль Європейського Союзу.

Політика мультикультуралізму в Іспанському королівстві. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Асиметрія повноважень у автономних областях. Спільноти з широкими повноваженнями (Андалусія, Валенсія, Галісія, Каталонія, Країна Басків, Канарські острови, Наварра). Спільноти з обмеженими повноваженнями (Арагон, Астурія, Балеарські острови, Естремадура, Канарські острови, Кантабрія, Кастилія-Ла-Манча, Кастилія і Леон, Ла-Ріоха, Мадрид, Мурсія). Автономні міста Сеута (арабська мова) та Мелілья (рифська/берберська мова). Кастильська мова як офіційна на всій території країни. Інші офіційні (регіональні) мови: баскська/еускара (Країна Басків, Наварра), каталанська (Каталонія, Валенсія, Балеарські острови), галісійська (Галісія). Розвиток громад. Нормативно-правова основа захисту етнічних меншин. Трудові мігранти, біженці та вимушені переселенці. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Роль Європейського Союзу.

ТЕМА 6. ЗАХИСТ ПРАВ ЕТНІЧНИХ МЕНШИН І РОЗВИТОК ГРОМАД У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ТА ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Захист прав національних меншин у Республіці Польщі. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Національні меншини: білоруси, вірмени, євреї, литовці, німці, росіяни, словаки, українці, чехи. Етнічні меншини: караїми, лемки, роми, татари. Мовна меншина кашубів. Невизначений статус сілезців. Регіональні мови: білоруська, чеська, іврит, ідиш, караїмська, кашубська, литовська, лемківська, німецька, вірменська, романі, російська, словацька, татарська, українська. Трудові мігранти, біженці та вимушені переселенці. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Проблеми доступу до житла, роботи та освіти. Роль Європейського Союзу.

Права етнічних меншин у Чеській Республіці. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Національні меншини: болгари, хорвати, угорці, німці, поляки, роми, русини, росіяни, греки, словаки, українці, серби, білоруси, в'єтнамці. Регіональні мови: словацька, польська, німецька, романі. Трудові мігранти, біженці та вимушені переселенці. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Проблеми доступу до житла, роботи та освіти. Роль Європейського Союзу.

Мультикультуралізм та права етнічних громад у Словацькій Республіці. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Національні меншини: угорці, роми, русини, болгари, чехи, хорвати, моравани, німці, поляки, росіяни, серби, українці, євреї, в'єтнамці, гуралі. Регіональні мови: польська, русинська, романі, болгарська, чеська, німецька, хорватська, угорська, українська. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Роль Європейського Союзу.

Права етнічних меншин і розвиток громад в Угорщині. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Національні меншини: роми, німці, словаки, румуни, хорвати, серби, поляки, українці, греки, болгари, русини, вірмени, словенці. Регіональні мови: хорватська, словацька, словенська, німецька, румунська, грецька, сербська. Система місцевого самоврядування корінних етнічних громад. Трудові мігранти, біженці та вимушені переселенці. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Проблеми доступу до житла, роботи та освіти. Роль Європейського Союзу.

Мультикультуралізм та права етнічних громад у Румунії. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Національні меншини: албанці, болгари, вірмени, чехи, хорвати, євреї, німці, греки, італійці, македонці, угорці, поляки, роми, росіяни-липовани, русини, серби, словаки, татари, турки, українці. Парламентська модель репрезентації інтересів корінних етнічних громад. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Роль Європейського Союзу.

Права етнічних меншин і розвиток громад у Республіці Молдова. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Національні меншини: румуни, українці, гагаузи, росіяни, болгари, роми, білоруси, євреї, поляки, німці. Політико-правовий статус Автономного територіального утворення Гагауз Єрі. Офіційні мови: гагаузька, румунська, російська. Політико-правовий статус Придністровської Молдавської Республіки. Офіційні мови: молдовська, російська, українська. Геоетнополітичні виклики на сучасному етапі.

Захист прав національних меншин у Республіці Болгарія. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Національні меншини: турки, роми, росіяни, українці, євреї, греки, вірмени, румуни, македонці, татари. Етноконфесійна специфіка помаків. Політизація турецької етнічної громади. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Роль Європейського Союзу.

Права етнічних меншин і розвиток громад у Республіці Хорватія. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Національні меншини: албанці, австрійці, босняки, болгари, чорногорці, чехи, угорці, македонці, німці, поляки, роми, румуни, росіяни, русини, словаки, словенці, серби, італійці, турки, українці, влахи, євреї. Представництво корінних етнічних громад у національному парламенті (Саборі), органах місцевого самоврядування, виконавчої та судової влади. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Роль Європейського Союзу.

Захист прав етнічних громад у Республіці Словенія. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Регіональні мови: угорська, італійська, романі. Статус угорської та італійської національних меншин. Двомовна шкільна освіта. Громадська самоорганізація та політична участь. Ромська етнічна меншина: громадське та політичне представництво в територіальних громадах. «Нові» (мігранти), «стерті» та «невизнані» (громадяни соціалістичної Югославії) меншини. Громадська самоорганізація: абанці, босняки, чорногорці, хорвати, македонці, серби. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Роль Європейського Союзу.

Мультикультуралізм та права етнічних громад у Республіці Сербія. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Регіональні мови: албанська, боснійська, болгарська, хорватська, словацька, угорська, румунська, українська, русинська, романі, власька. Парламентське представництво етнічних громад. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Роль Європейського Союзу.

Права етнічних меншин і розвиток громад у Боснії і Герцеговині. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Офіційні мови: боснійська, хорватська, сербська (три стандартизовані варіанти сербохорватської мови). Регіональні мови: албанська, чорногорська, чеська, словацька, хорватська, словенська, угорська, македонська, італійська, німецька, польська, румунська, русинська, турецька, українська, ідиш, ладино. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Роль Європейського Союзу.

Захист прав національних меншин у Республіці Північна Македонія. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Структура етнополітичного менеджменту. Офіційні мови: македонська, албанська. Мови меншин: турецька, арумунська, сербська, боснійська, романі. Регіональні мови: албанська, угорська,

словацька, румунська, хорватська, русинська. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Роль Європейського Союзу.

ТЕМА 7. ПРАВА ЕТНІЧНИХ МЕНШИН, РОЗВИТОК ГРОМАД І МУЛЬТИКУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА У КРАЇНАХ АЗІЇ

Права етнічних меншин і розвиток громад у Республіці Грузії/Сакартвелло. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Специфіка Аджарської Автономної Республіки. Статус Абхазької Автономної Республіки. Цхінвальський регіон (Південна Осетія). Геоетнополітичні виклики на сучасному етапі.

Захист прав національних меншин у Республіці Вірменії. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Етноконфесійна специфіка вірменів, езидів та ассирійців. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Регіональні мови: ассирійська, російська, грецька, курдська. Геоетнополітичні виклики на сучасному етапі.

Права етнічних громад в Азербайджанській Республіці. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Нахічеванська Автономна Республіка як ексклав. Арцах (Нагірний Карабах) як зона вірмено-азербайджанського етнополітичного конфлікту. Геоетнополітичні виклики на сучасному етапі.

Права етнічних меншин і розвиток громад в Турецькій Республіці. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Визнання етноконфесійних громад вірменів-християн, православних греків, юдеїв (євреїв, караїмів), зороастрійців. Еволюція «курдського питання». Неурядові організації в контексті захисту прав етнічних меншин і розвитку громад. Виклики та перспективи мультикультуралізму. Роль Європейського Союзу.

Права етнічних громад у Китайській Народній Республіці. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних меншин. Регіональні офіційні мови: тибетська (Тибетський автономний район), уйгурська (Сінцзян-Уйгурський автономний район), монгольська (Внутрішня Монголія), киргизька та чжуанська (Гуансі-Чжуанський автономний район), кантонський діалект (Гуандун). Нінся-Хуейський автономний район. Етноконфесійна специфіка етносу хуейцзу. Атеїзм та релігійність серед населення. Тайвань/Китайський Тайбей. Ханьці та корінне населення гаошань. Мандаринська мова. Буддизм, даосизм і конфуціанство. Геоетнополітичні виклики на сучасному етапі.

Мультикультуралізм та права етнічних громад у Республіці Індії. Етнічна, мовна та релігійна структура населення. Нормативно-правова база захисту етнічних груп. Співіснування індуїзму, ісламу, християнства, буддизму, джайнізму та сикхізму. Англійська та гінді як офіційні мови. «Серце гінді» (9 штатів і столиця Делі). Специфіка штату Джамму і Кашмір (кашмірі, урду, догрі; іслам, індуїзм, сикхізм). Офіційні мови штатів. Ассамська мова (Ассам). Бенгалі (Західна Бенгалія, Ассам, Джхаркханд, Трипура). Бодо (Ассам). Догрі (Джамму і Кашмір). Гуджараті (Гуджарат, Махараштра, Тамілнад). Гінді (пояс гінді, Північна Індія). Каннада (Карнатака, Махараштра, Тамілнад, Гоа). Кашмірі (Джамму і Кашмір). Конкані (Гоа, Карнатака, Махараштра, Керала). Майтхїлі (Біхар). Малаялам (Керала, Лакшадвіп, Махе, Пудучеррі). Маратхі (Махараштра, Карнатака, Мадх'я-Прадеш, Гуджарат, Андхра Прадеш, Гоа). Непальська мова (Сіккім, Західна Бенгалія, Ассам). Орія (Орріса). Пенджабі (Пенджаб, Чандігарх, Делі, Хар'яна). Санталі (сантиальські племена плато Чота Нагпур у штатах Біхар, Чхаттісгарх, Джхаркханд, Орїсса). Синдхі (Гуджарат, Махараштра, Раджастан, Мадх'я Прадеш). Тамільська мова (Тамілнад, Карнатака, Пудучеррі, Андхра Прадеш, Керала, Махараштра). Телугу (Андхра Прадеш, Карнатака, Тамілнад, Махараштра, Орїсса). Урду (Джамму і Кашмір, Андхра Прадеш, Делі, Біхар, Уттар-Прадеш, Уттаракханд). Геоетнополітичні виклики на сучасному етапі.

ТЕМА 8. МУЛЬТИКУЛЬТУРНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ТА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Етнічна, мовна та релігійна структура населення України. Порівняльний аналіз

переписів населення 1989 та 2001 років. Депопуляція. Еміграційні та імміграційні потоки. Зменшення чисельності росіян, євреїв. Збільшення представників окремих етнічних спільнот (кримські татари, вірмени, азербайджанці, грузини). Ідентифікація етнографічних груп (гуцули, русини, лемки, бойки, литвини, поліщуки). Російськомовність українців. Збільшення україномовності окремих національних меншин (поляки, євреї, німці, роми, білоруси). Зростання російськомовності окремих національних меншин (білоруси, молдавани, болгары, роми, кримські татари, азербайджанці, гагаузи). Тенденції іноетнічної акультурації, асиміляції та міжетнічної консолідації. Домінування православної конфесії. УПЦ МП, УПЦ КП, УАПЦ. Створення ПЦУ. Українська греко-католицька церква. Віруючі-католики. Протестантизм і неопротестантизм. Віруючі-мусульмани. Юдеї. Атеїсти. Регіональні особливості.

Нормативно-правова база етнополітики України. Декларація прав національностей України (1991). Конституція України (1996). Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019). Мовна політика в контексті реалізації прав національних меншин (спільнот) України. «Мовні» статті Законів України «Про освіту» (2017) та «Про повну загальну середню освіту» (2020). Методологія використання мов національних меншин (спільнот) України в населених пунктах, в яких традиційно проживають особи, які належать до національних меншин (спільнот) України, або в яких такі особи складають значну частину населення (2024). Закон України «Про корінні народи в Україні» (2021). Закон України «Про національні меншини (спільноти) в Україні» (2022).

Етнополітичний менеджмент в Україні. Статус, функції, цінності, принципи роботи та завдання *Державної служби з етнополітики та свободи совісті*. Реалізація державної політики у сфері міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав корінних народів і національних меншин в Україні. Внесення на розгляд Кабінету Міністрів України пропозицій щодо формування державної політики у сфері міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав корінних народів і національних меншин в Україні. Впровадження євроінтеграційної політики у сфері свободи совісті, релігії та забезпечення прав національних меншин (спільнот) та корінних народів України. Нормативно-правові акти Державної служби з етнополітики та свободи совісті. Стратегія сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року. Концепція Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 року. Консультативно-дорадчі органи Державної служби з етнополітики та свободи совісті. *Комітет з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин*. Склад і структура. Законопроектна робота. Інформаційні ресурси. *Уповноважений Верховної Ради України з прав людини*. Омбудсман і представники Уповноваженого. Секретаріат та регіональні представництва Уповноваженого. Консультативна рада при Уповноваженому. *Уповноважений із захисту державної мови*. Керівництво та структурні підрозділи. Нормативно-правові засади діяльності. Моніторинг. Інформування. Державний контроль.

Громадські організації етнічних меншин України. Національно-культурні товариства. Асоціації. Конгреси. Земляцтва. Громади. Всеукраїнські, регіональні та місцеві структури. Національні представницькі органи. Меджліс кримськотатарського народу. Єврейська Рада. Фольксрат. Руська Рада України. Конгрес ромів України. Форми участі національних меншин в ухваленні державних рішень. Право на національно-культурну автономію. Право використання мови національної меншини порял із державною мовою. Право на міжнародне спілкування. Державна підтримка громадських організацій етнічних меншин.

Політизація етнічності в Україні. Проросійські політичні партії та громадські об'єднання. Комуністична партія. Прогресивна соціалістична партія. «Руський блок» («За Русь єдину»). «Русько-Український союз». «Союз». Російська партія Криму. Партія політики Путіна. Особливості етнонаціональної політики у Донбасі. Поліетнічність. Регіональна ідентичність. Урбанізація. Мовне питання. Геоетнополітичні наслідки політизації російської етнічності в контексті російсько-української війни. *Політизація кримськотатарської етнічності в Україні*. Інституціалізація національного руху. Організація кримськотатарського національного руху.

Національний рух кримських татар. Діяльність Меджлісу кримськотатарського народу. Міжетнічний конфлікт початку 1990-х років. Еволюція національного руху. Державницький та проросійський напрями. Меджліс, Міллі Фірка, Хізб-ут-Тахрір, партія мусульман України. *Політизація русинської етноідентичності на Закарпатті*. Джерела «периферійного націоналізму». Геополітичний контекст проблеми. Проросійський та проєвроатлантичний вектори. Патрон-клієнтні взаємини в розгортанні русинського руху. Типологія громадських організацій. Спроби створення політичної партії. Відновлення етноніму та національності «русин». Вимога культурної автономії. *Національний рух угорців Закарпаття*. Ідея створення Угорського автономно-територіального округу. Аргументи «за» та «проти» Притисянського району. «КМКС» – Політична партія угорців України. Демократична партія угорців України. Репрезентація угорської національної меншини в Закарпатській обласній раді, районних, міських, селищних та сільських радах.

ТЕМА 9. МУЛЬТИКУЛЬТУРНА МОДЕЛЬ ЗАКАРПАТТЯ

Етнічна структура населення Закарпаття. Порівняльний аналіз переписів населення 1989 та 2001 років. Регіональна стабільність. Компактність проживання національних меншин у селах (угорці, румуни, словаки, німці). Урбанізованість меншин (росіяни, білоруси, роми, словаки, євреї). Зменшення чисельності угорців, росіян, білорусів, словаків, євреїв. Збільшення чисельності румунів і ромів. Ситуативність німецької етноідентичності. Ендогамність етнічних груп (українці, румуни, угорці, роми). Екзогамність етнічних груп (росіяни, білоруси, словаки, євреї, німці).

Мовна структура населення Закарпаття. Домінування рідномовної ідентичності (українці, румуни, угорці). Мовна асиміляція етнічних груп (українізація: німці, словаки, поляки, чехи, болгары; русифікація: білоруси, євреї, татари, вірмени). Угорськомовність ромів. Мовна ідентичність волохів. Зміна етномовної ситуації в краї з початку широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну.

Конфесійна структура населення Закарпаття. Домінування православної конфесії. УПЦ МП, УПЦ КП, УАПЦ. Створення ПЦУ. Українська греко-католицька церква та Мукачівська греко-католицька єпархія. Віруючі-католики. Протестантизм і неопротестантизм. Реформати. Євангельські християни. П'ятидесятники. Баптисти. Адвентисти сьомого дня. Свідки Єгови. Церква Живого Бога. Юдеї. Атеїсти. Специфіка релігійності в розрізі районів.

Регіональний рівень етнополітичного менеджменту на прикладі Закарпаття. Досвід роботи Управління національностей та релігій при Департаменті стратегічних комунікацій, національностей та релігій Закарпатської обласної військової адміністрації. Центр культур національних меншин Закарпаття. Нормативно-правове забезпечення та напрями діяльності. Центр громадськості та національних культур (Мукачівська міська рада).

Національно-культурні товариства Закарпаття. Етап організаційного становлення (1989–1990). Етап бурхливого розвитку та посилення групової етнічної самосвідомості (1991–1999). Етап розширення діяльності національно-культурних товариств та політизації русинського громадського руху (2000–2012). Етап етнокультурної диверсифікації (з 2013 року). Типологія національно-культурних товариств. Критерії типологізації: гендерний; віковий; професійний; благодійна діяльність; угорськомовність; непотизм; політизація діяльності; дубльоване етнічне лідерство.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
Модуль 1						
Тема 1. Етнічна та національна ідентичність	4	2				2
Тема 2. Теоретичні моделі мультикультуралізму	4	2				2
Тема 3. Міжнародно-правові стандарти захисту прав етнічних меншин	4	2				2
Тема 4. Політика мультикультуралізму в США, Канаді та Австралійському Союзі	14	2	2		6	4
Тема 5. Мультикультурний плюралізм та права етнічних меншин у країнах Північної, Західної та Південної Європи	22	2	6		10	4
Тема 6. Захист прав етнічних меншин і розвиток громад у країнах Центрально-Східної та Південно-Східної Європи	20	2	6		8	4
Тема 7. Права етнічних меншин, розвиток громад і мультикультурна політика у країнах Азії	8	2			2	4
Тема 8. Мультикультурне різноманіття та формування громадянського суспільства в Україні	6	2				4
Тема 9. Мультикультурна модель Закарпаття	6	2				4
<i>Модульна контрольна робота</i>	2	2				
<i>Разом за модуль 1</i>	90	20	14		26	30
Разом за семестр	90	20	14		26	30

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
Модуль 1						
Тема 1. Етнічна та національна ідентичність	6	2				4
Тема 2. Теоретичні моделі мультикультуралізму	8	2				6
Тема 3. Міжнародно-правові стандарти захисту прав етнічних меншин	6	2				4
Тема 4. Політика мультикультуралізму в США,	14		2		6	6

Канаді та Австралійському Союзі					
Тема 5. Мультикультурний плюралізм та права етнічних меншин у країнах Північної, Західної та Південної Європи	18		2		10 6
Тема 6. Захист прав етнічних меншин і розвиток громад у країнах Центрально-Східної та Південно-Східної Європи	16				10 6
Тема 7. Права етнічних меншин, розвиток громад і мультикультурна політика у країнах Азії	6				6
Тема 8. Мультикультурне різноманіття та формування громадянського суспільства в Україні	10				4 6
Тема 9. Мультикультурна модель Закарпаття	6				6
Разом за семестр	90	6	4		30 50

6.3. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Тема 1. Етнічна та національна ідентичність		
2.	Тема 2. Теоретичні моделі мультикультуралізму		
3.	Тема 3. Міжнародно-правові стандарти захисту прав етнічних меншин		
4.	Тема 4. Політика мультикультуралізму в США, Канаді та Австралійському Союзі	2	2
5.	Тема 5. Мультикультурний плюралізм та права етнічних меншин у країнах Північної, Західної та Південної Європи	6	2
6.	Тема 6. Захист прав етнічних меншин і розвиток громад у країнах Центрально-Східної та Південно-Східної Європи	6	
7.	Тема 7. Права етнічних меншин, розвиток громад і мультикультурна політика у країнах Азії		
8.	Тема 8. Мультикультурне різноманіття та формування громадянського суспільства в Україні		
9.	Тема 9. Мультикультурна модель Закарпаття		
Разом		14	4

6.4. Індивідуальна та самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Тема 1. Етнічна та національна ідентичність	2	4
2.	Тема 2. Теоретичні моделі мультикультуралізму	2	6
3.	Тема 3. Міжнародно-правові стандарти захисту прав етнічних меншин	2	4
4.	Тема 4. Політика мультикультуралізму в США, Канаді та Австралійському Союзі	10	12
5.	Тема 5. Мультикультурний плюралізм та права етнічних	14	16

	меншин у країнах Північної, Західної та Південної Європи		
6.	Тема 6. Захист прав етнічних меншин і розвиток громад у країнах Центрально-Східної та Південно-Східної Європи	12	16
7.	Тема 7. Права етнічних меншин, розвиток громад і мультикультурна політика у країнах Азії	6	6
8.	Тема 8. Мультикультурне різноманіття та формування громадянського суспільства в Україні	4	10
9.	Тема 9. Мультикультурна модель Закарпаття	4	6
Разом		56	80

6.5. Індивідуальне завдання

Індивідуальна робота студента з навчальної дисципліни «Мультикультуралізм, права етнічних меншин і розвиток громад» передбачає:

- пошук, опрацювання інформації та підготовку реферату/презентації про політику мультикультуралізму, права етнічних меншин і розвиток громад в окремій державі (на вибір).

ПЕРЕЛІК КРАЇН (на вибір студента):

1. Україна.
2. Литовська Республіка.
3. Латвійська Республіка.
4. Естонська Республіка.
5. Республіка Польща.
6. Чеська Республіка.
7. Словацька Республіка.
8. Угорщина.
9. Румунія.
10. Республіка Молдова.
11. Республіка Північна Македонія.
12. Республіка Словенія.
13. Республіка Хорватія.
14. Республіка Чорногорія.
15. Республіка Сербія.
16. Боснія та Герцеговина.
17. Республіка Косово.
18. Республіка Болгарія.
19. Республіка Албанія.
20. Грецька Республіка.
21. Республіка Кіпр.
22. Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії.
23. Королівство Норвегія.
24. Королівство Швеція.
25. Фінляндська Республіка.
26. Королівство Данія.
27. Королівство Нідерландів.
28. Федеративна Республіка Німеччина.
29. Австрійська Республіка.
30. Швейцарська Конфедерація.
31. Французька Республіка.
32. Королівство Бельгія.

33. Італійська Республіка.
34. Королівство Іспанія.
35. Португальська Республіка.
36. Турецька Республіка.
37. Мікродержави Європи: Люксембург, Ліхтенштейн, Монако, Андорра, Сан-Марино, Республіка Мальта.
38. Республіка Грузія.
39. Республіка Вірменія.
40. Азербайджанська Республіка.
41. Сполучені Штати Америки.
42. Канада.
43. Австралійський Союз.
44. Китайська Народна Республіка.
45. Республіка Індія.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ, ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

В умовах використання формату онлайн-навчання (дистанційного навчання) із застосуванням мережі Google Meet названі засоби, методи та форми визначаються за домовленістю зі здобувачами і в залежності від зручного виду взаємодії, застосовуються з допомогою існуючих функцій групових чатів та відеоконференцій.

Для ефективного засвоєння тематики є можливість демонстрації необхідних матеріалів на робочому столі комп'ютерного технічного засобу під час занять і семінарів. Зокрема, у разі потреби, під час онлайн-заняття можна надати доступ до свого екрану, щоб показати презентації або іншу тематичну інформацію на робочому столі.

Планування лекційних і семінарських занять, модульних контрольних робіт, звітування за індивідуальну та іншу передбачену програмою роботу зі студентами, а також підсумкова перевірка знань у формі іспиту (заліку) здійснюється заздалегідь за допомогою прив'язки до Google-календаря. Синхронізація запланованих заходів виконується автоматично на всіх зручних для їх проведення пристроях.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

8.1. Навчально-методичне забезпечення:

1. Зан М. Розділ 14. Теоретичні концепції та інституційні моделі політичного представництва міноритарних етнічних груп. *Теоретико-методологічні підходи до вивчення суспільно-політичних інститутів та процесів*: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; [авт. колект.: С. Асланов, І. Вегеш, М. Вегеш, А. Дербак, М. Зан, Г. Зеленько, Н. Кічера, А. Ключкович, М. Колодій, Г. Кумар, М. Лендбель, Ю. Остапець, А. Романюк, М. Токар, К. Червеняк, М. Шелемба, Мих. Шелемба]; Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет, Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. С. 389–416. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/43853/1/%d0%9c%d0%b5%d1%82%d0%be%d0%b4%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b3%d1%96%d1%8f%20%d0%bf%d0%be%d0%bb%d1%96%d1%82%d0%b8%d1%87%d0%bd%d0%be%d1%97%20%d0%bd%d0%b0%d1%83%d0%ba%d0%b8 %d0%9c%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d1%96%d1%8f.pdf>
2. Зан М. Розділ 15. Інституційний дизайн етнополітики й політичне представництво міноритарних етнічних груп у країнах Центральної та Східної Європи (національні case studies Республіки Польща, Словацької Республіки, Угорщини та Румунії). *Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть*: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; [авт. колект.: В. Бурдяк, В. Бусленко, Є. Гайданка, І. Дудінська, В. Дудінський, М. Зан, Г. Зеленько, Н. Кічера, А. Ключкович, Н. Кононенко, Ю. Копинець, М. Лендбель, В. Литвин, Н. Марадик, Н. Нечаєва-Юрійчук, Ю. Остапець, М. Палінчак, В. Петрінко, А. Романюк, Н. Ротар, Д. Стебляк, М. Токар, М. Цірнер, Г. Шипунов]; Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. С. 539–600. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/54431/1/%d0%a4%d0%a1%d0%9d%20%d0%9c%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d1%96%d1%8f-2 %d0%be%d1%81%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b0%2b.pdf>
3. Зан М., Кічера Н., Кіш Є., Леньо П., Мелеганіч Г. Розділ 8. Етнополітичні процеси в країнах Центральної Європи *Політичні трансформації у країнах Центральної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть*: Навчальний посібник / Упоряд. М. Лендбель. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2016. С. 287–346. URL: https://www.researchgate.net/profile/Nadiia-Kichera/publication/332267257_Rozdil_8_Etnopolitichni_procesi_v_krainah_Centralnoi_Evropi_Mihajlo_Zan_Eva_Kis_Pavlo_Leno_Ganna_Meleganic_spivavtori_Ethnopolitical_processes_in_Central_Europe_whith_M_Zan_E_Kish_P_Leno_A_Melehanych_C/links/5caafca2299bf118c4ba8b73/Rozdil-8-Etnopolitichni-procesi-v-krainah-Centralnoi-Evropi-Mihajlo-Zan-Eva-Kis-Pavlo-Leno-Ganna-Meleganic-spivavtori-Ethnopolitical-processes-in-Central-Europe-whith-M-Zan-E-Kish-P-Leno-A-Meleha.pdf
4. Кічера Н. Розділ 14. Нормативно-правове й інституційне забезпечення політики щодо прав національних та етнічних меншин у країнах центральної та східної Європи. *Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть*: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; [авт. колект.: В. Бурдяк, В. Бусленко, Є. Гайданка, І. Дудінська, В. Дудінський, М. Зан, Г. Зеленько, Н. Кічера, А. Ключкович, Н. Кононенко, Ю. Копинець, М. Лендбель, В. Литвин, Н. Марадик, Н. Нечаєва-Юрійчук, Ю. Остапець, М. Палінчак, В. Петрінко, А. Романюк, Н. Ротар, Д. Стебляк, М. Токар, М. Цірнер, Г. Шипунов]; Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. С. 495–538. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/54431/1/%d0%a4%d0%a1%d0%9d%20%d0%9c%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d1%96%d1%8f-2 %d0%be%d1%81%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b0%2b.pdf>

[9c%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d1%96%d1%8f-2_%d0%be%d1%81%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b0%2b.pdf](#)

8.2. Основна література:

1. Бандурка А.С. Строката ковдра мультикультуралізму: монографія. Харків: Золота миля, 2013. 198 с.
2. Від мультикультуралізму до транскультурності: проблема збереження цінностей цивілізованого співіснування: монографія / В.М. Судакова, Н.Б. Отрешко та інші. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2018. URL: <http://icr.org.ua/wp-content/uploads/2019/10/From-Multiculturalism-to-Transculturality-the-Problem-of-Preserving-the-Values-of-Civilized-Coexistence.2018.pdf>
3. Гібернау М. Ідентичність націй. Київ: Темпора, 2012. 304 с.
4. Довідник міжетнічної толерантності / упоряд. Н.Ю. Ротар; за ред. А.М. Круглашова. Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2011. 232 с.
5. Донскіс Л. Збережена ідентичність і сучасний світ. Київ: Факт, 2010. 312 с.
6. Кимліка В. Лібералізм і права меншин [перекл. з англ. Р. Ткачук; гол. ред. і автор передм. Дж. Перліна; наук. ред. І. Лизогуб]. Харків: Центр Освітніх Ініціатив, 2001. 176 с. (Демократична освіта).
7. Концепція мультикультуралізму / відп. ред. С.О. Гомілко. Київ: Стилос, 2005. 144 с.
8. Підскальна О.М. Генеза дискурсу мультикультуралізму: соціально-філософський аналіз. Дис. канд. філософ. наук: 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Житомир, 2021. 226 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/32456/1/dys-Pidskalna.pdf>
9. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Пер. з англ. М. Климчука і Т. Цимбала. Київ: Ніка-Центр, 2013. 278 с. (Серія «Зміна парадигми»; вип. 11).
10. Сміт Е.Д. Національна ідентичність / Пер. з англ. Київ: Основи, 1994. 223 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smi.htm>
11. Тейлор Ч. Мультикультуралізм і «Політика визнання». Київ: Альтерпрес, 2004. 172 с.
12. Фукуяма Ф. Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості / пер. з англ. Тетяна Сахно. Київ: Наш Формат, 2020. 192 с.
13. Benhabib S. Dignity in Adversity: Human Rights in Troubled Times. Cambridge, Mass.: Polity Press, 2011. 288 p.
14. Glazer N. We are All Multiculturalists Now. Cambridge, London, 1997. 396 p.
15. Kymlicka W. Politics in the Vernacular Nationalism, Multiculturalism, and Citizenship. Oxford: Oxford University Press, 2001. 400 p.

8.3. Допоміжна література:

1. Антагонізм і примирення у мультикультурних середовищах / за ред. Я. Курчевського і О. Герман; наук. ред. А.М. Киридон, С.С. Троян; пер. з польськ. В.Ф. Сагана. Київ: Ніка-Центр, 2017. 512 с. (Серія «Зміна парадигми»; вип. 17).
2. Бурдяк В.І. Балканська специфіка Республіки Болгарія. *Панорама політологічних студій*. 2012. Вип. 8. С. 6–14. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Pps_2012_8_3
3. Вітман К.М., Краснопольська Т.М. Етнонаціональна політика постсоціалістичних країн: моделі, особливості, проблеми: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Одеса: Фенікс, 2020. 32 с. (Сер. «Навчально-методичні посібники»). URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f08a35b9-462b-40ac-bc76-0bb877977052/content>
4. Вояковський Д. Ментальні кордони в Європі без кордонів; пер. з польськ. В.Ф. Саган. Київ: Ніка-Центр, 2012. 320 с. (Серія «Зміна парадигми»; вип. 16).

5. Гаус К.-М. Зникомі європейці / пер з нім. Х. Назаркевич. Київ: Темпора, 2016. 300 с.
6. Гаус К.-М. Собакоїди та інші люди / Перекл. з нім. Люба-Параскевія Стринадюк. Львів: Човен, 2017. 120 с.
7. Державна політика щодо захисту прав національних меншин: досвід країн Вишеградської груп: колект. монографія / ред.: Ярина Турчин, Тереза Астратович-Лейк, Олександр Горбач; Міжнар. Вишеград. Фонд [та ін.]. Львів: Сорока, 2019. 183 с.
8. Діалектика національно-громадянського і етнічного в українському соціумі: монографія / авт. кол.: Котигоренко В. О. (керівник, наук. ред.), Дегтеренко А. М., Калакура О. Я., Кочан Н. І., Ляшенко О. О., Мазука Л. І., Ніколаєць Ю. О., Новородовський В. В. К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 640 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/Dialektyka_natsionalno-hromadskoho_i_etnichnoho_v_ukrainskomu_sotsiumi.pdf
9. Етнокультурна автономія як інститут забезпечення прав національних меншин: світовий досвід і Україна: наук. записка / [І. О. Кресіна, В. А. Явір, М. Д., М. Д. Ходаківський]; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2018. 119 с.
10. Етнополітика Румунії, Словаччини, Швеції та Хорватії. Аналіз законодавства та практики [С. Герасимчук, А. Демещук, М. Драпак, О. Краєв]. Дослідження Ради зовнішньої політики «Українська призма» у співпраці з Державною службою етнополітики та свободи совісті (ДЕСС) та за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження» та Посольства Швеції в Україні, 2021. 63 с. URL: <https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2022/01/ethno.pdf>
11. Єленський В. Розділ 1. Етнополітика європейських країн: культурний протекціонізм, мультикультуралізм, сек'юритизація релігії, захист прав національних меншин. *Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних змін: реальний стан, виклики, перспективи*: монографія / автор. кол.: Войналович В.А. (керівник, наук. ред.), Єленський В.Є., Кулик В.М., Малиновська О.А., Набок С.В., Поліщук Ю.М., Рябчук М.Ю. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. С. 12–76. URL: <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/monohrafyia.pdf>
12. Зан М.П. Міжнародно-правові стандарти ефективного політичного представництва етнічних меншин: європейські практики та досвід для України. *Епістемологічні дослідження у філософії, соціальних і політичних науках*. Дніпро, 2020. Вип. 2, Т. 3. С. 119–130. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/55979>
13. Кресін О.В. Корінні народи: міжнародне прав та законодавство України: монографія / Інститут держави і права імені В.М. Корецького. Київ: Норма права, 2021. 168 с.
14. Кулик В. Мовна політика в багатомовних країнах. Закордонний досвід та його придатність для України. К.: Дух і Літера, 2021. 312 с.
15. Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ (Збірник наукових праць). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 688 с.
16. Правові засади державної етнонаціональної політики в Україні: Монографія / Кресіна І.О., Лойко Л.І., Стойко О.М., Явір В.А., Вітман К.М., Кіссе А.І., Асланов С.А., Грицьк Д.І., Голденштейн К.О. / За заг. ред. І.О. Кресіної. К.: Логос, 2011. С. 56–182 (*Розділ 2. Розвиток моделей етнонаціональної політики у постсоціалістичних країнах*).
17. Рендюк Т.Г. Українці Румунії: національно-культурне життя та взаємовідносини з владою. К.: Інститут історії України НАН України, 2010. 150 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5826-6/978-966-02-5826-6.pdf>
18. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. С. 54–75 (*2.2. Етногрупова основа соціополітичних процесів у країнах Вишеградської групи та інших країнах Центрально-Східної Європи*).
19. Романюк А., Литвин В., Панчак-Бялоблоцька Н. Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи: порівняльний аналіз. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. С. 42–64

(2.2. Етногрупова основа соціополітичних процесів у країнах Центрально-Східної Європи).

20. Тищенко Ю.А. Забезпечення ефективної участі меншин у суспільному житті: електоральні процеси. Аналітичний огляд. К.: Український незалежний центр політичних досліджень, 2012. 49 с. URL: http://ucipr.org.ua/publicdocs/national_minority_elections_2012.pdf
21. Ткаченко Є. В. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин: навчальний посібник. К.: ФОП Голембовська О.О., 2018. 315 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_5_copy.pdf
22. Цапок С.О. Поліетнічна експозиція світу у фокусі сучасних демовідтоврювальних міграційних процесів: монографія. Львів: Априорі, 2017. 576 с.: іл.
23. Швидюк С.М. Інституційні процеси в етнонаціональній сфері Республіки Польща (на прикладі української національної меншини): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути і процеси». Чернівці, 2006. 20 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/322869139_Institucijni_procesi_v_etnonacionalnij_sferi_Respubliki_Polsa_na_prikлади_ukrainskoj_nacionalnoj_mensini
24. Яремчук О. Наші інші. Історії українського різноманіття. Львів: Човен, 2018. 208 с.
25. Dobos B. The Minority Self-Governments in Hungary. *Autonomy Arrangements in the World*. April 2022. URL: <https://webassets.eurac.edu/31538/1661962535-hungary-2022.pdf>
26. Godlewska E., Lesińska-Staszczuk M. Mniejszości narodowe w państwach Unii Europejskiej. Stan prawny i faktyczny. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2013. 202 s. URL: <https://integro.ciniba.edu.pl/integro/192403818590/ksiazka/mniejszosci-narodowe-w-panstwach-unii-europejskiej?internalNav=1&bibFilter=19>
27. Petsinis V. National Identity in Serbia Vojvodina and a Multiethnic Society between the Balkans and Central Europe. London, New York, Oxford, New Dehli, Sydney: I.B. TAURIS, 2019. 263 p. URL: <https://www.bloomsbury.com/uk/national-identity-in-serbia-9781788317085/>
28. Politici de integrare a minorităților naționale din România. Aspecte legale și instituționale într-o perspectivă comparată / Levente Salat (editor). Cluj-Napoca: Fundația CRDE, 2008. 272 p. URL: <http://www.edrc.ro/docs/docs/politici/Intregul-volum.pdf>
29. Territories and Identities in Central, Eastern and Southeastern Europe / Scientific Editor: Valentin Mihaylov. Czestochowa: Instytut Geopolityki, 2014. 364 p. URL: https://geopolityka.net/wp-content/uploads/2015/04/Territories_and_Identities.pdf
30. Українер. Країна зсередини / Автор ідеї: Богдан Литвиненко; Упорядниці: Оксана Кузема, Наталія Понеділок, Софія Анжелюк. Львів: Видавництво Старого Лева, 2020. 312 с.

8.4. Інформаційні ресурси в мережі Інтернет:

1. Державна служба з етнополітики та свободи совісті. URL: <https://dcss.gov.ua/>
2. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. URL: http://idpnan.org.ua/vidavnicna_dijalnist.html
3. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. URL: <https://ipiend.gov.ua/>
4. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/pro-instytut>
5. Рада зовнішньої політики «Українська призма». URL: <http://prismua.org/>
6. Центр культур національних меншин Закарпаття. URL: <http://centerkylytyr.pp.ua/>
7. Ethnic Power Relations (EPR) Dataset Family. URL: <https://icr.ethz.ch/data/epr/>
8. European Centre for Minority Issues (ECMI). URL: <https://www.ecmi.de/>
9. Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale. URL: <https://ispmn.gov.ro/>
10. The Ethnic Regional Autonomies Database (ERAD). URL: http://identityworld.ru/index/database_eng/0-22

**Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни
«Мультикультуралізм, права етнічних меншин і розвиток громад»**

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)